

فرایند وجودی انسان

از آغاز تا انجام

(از نگاه اسم خمیس (س) و علامه طباطبائی رحمته الله علیه)

محمد امین صادقی ارزگانی

سرشناسه	صادقی ارزگانی، محمدامین، ۱۳۴۱ -
عنوان و نام پدیدآور	فرایند وجودی انسان از آغاز تا انجام: از نگاه امام خمینی (س) و علامه طباطبایی (ره) / محمدامین صادقی ارزگانی.
مشخصات نشر	تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، مؤسسه چاپ و نشر عروج، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	د، ۱۷۶ ص.
شابک	4 - 440 - 212 - 964 - 978
یادداشت	کتابنامه: ص. ۱۷۱ - ۱۷۶؛ همچنین بصورت زیرنویس.
موضوع	خمینی، روح‌الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۲۷۹ - ۱۳۶۸. - دیدگاه درباره انسان کامل / خمینی، روح‌الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۲۷۹ - ۱۳۶۸. - دیدگاه درباره انسان‌شناسی فلسفی / طباطبایی، سیدمحمدحسین، ۱۲۸۱ - ۱۳۶۰. - دیدگاه درباره انسان‌شناسی فلسفی / انسان (اسلام) / انسان (عرفان) / انسان - تکامل - جنبه‌های مذهبی - اسلام.
شناخت افزه	مؤسسه چاپ و نشر عروج.
رده‌بندی کنگره	۲ ص ۷۸۷ الف / ۱۵۷۴ / ۵ DSR
رده‌بندی دیویی	۹۵۵ / ۰۸
شماره کتابشناسی	۴۲۳۴۰۹۶

کد / م ۲۹۵۶

فرایند وجودی انسان از آغاز تا انجام (از نگاه امام خمینی (س)) و علامه طباطبایی (ره)

تألیف: محمدامین صادقی ارزگانی

ناشر: مؤسسه چاپ و نشر عروج (وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س))

چاپ اول: ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۹۵۰۰ تومان

• فروشگاه شماره یک: خیابان انقلاب، بین ۱۲ فروردین و فخررازی، پاساژ ظروفچی، تلفن: ۰۸۱-۶۶۴۹۳۰۸۱ - دورنگار: ۰۹۱۵-۶۶۴۰۰۹۱۵

• فروشگاه شماره دو: خیابان انقلاب، چهار راه حافظ، تلفن: ۰۹۲۷-۶۶۷۰۱۲۹۷

• مراکز پخش: امور نمایندگیها و نمایشگاهها، تلفن: ۰۴۸۷۳-۶۶۴۰۴۸۷۳

• امور سفارشات و بازرگانی، تلفن: ۰۸۹۱۶-۶۶۴۸۹۱۶۰

• فروشگاه مجازی مؤسسه عروج www.roujpub.com

فهرست مطالب

أ	مقدمه ناشر.....
ج	مقدمه مؤلف.....
ا	سخن نخست.....
ز	ضرورت و اهمیت بحث.....
ز	چیستی انسان.....
ب	ویژگی و امتیازات این پژوهش.....
ز	فصل اول: از کجا آمده‌ایم؟.....
ز	عوامل کلی خلقت.....
ب	انسان در عوامل پیشین.....
ب	جستار مسئله در آموزه‌های وحیانی.....
ب	الف) نگاه قرآنی به مسئله.....
ب	ب) نگاه روایی به مسئله.....
ب	نگاه متفاوت امام و علامه به روایات مسئله.....
ب	جستار مسئله در آموزه‌های فلسفی.....

۱. بازخوانی حکمت افلاطونی در مسئله ۲۲
۲. نقد امام خمینی بر نظریه افلاطونی و تحلیل آن ۲۴
۳. بازخوانی حکمت ارسطویی در مسئله ۲۷
۴. تقریر امام خمینی از دیدگاه ارسطویی ۳۰
۵. حدوث نفس در نگاه حکمت اشراقی ۳۱
۶. ماییت امام خمینی از شیخ اشراق ۳۳
۷. بازخوانی حکمت صدرایی در مسئله ۳۴
۸. تقریر امام خمینی از رویکرد صدرایی ۳۹
۹. دیدگاه علامه طبرانی در مسئله ۴۲
۱۰. رویکرد عرفانی در مسئله ۴۵
۱۱. وجود نوری انسان کامل ۴۸
۱۲. حیات پیشین انسان کامل ۵۲
- جمع بندی و نتیجه فصل ۵۶
- فصل دوم: به کجا و برای چه آمده‌ایم؟** ۶۱
- شناخت فرودگاه روح و زادگاه تن ۶۱
- فلسفه آمدن انسان در عالم دنیا ۶۱
- نگاه فلسفی به مسئله ۶۶
- بازخوانی نظریه افلاطونی ۶۶
- تحلیل نظریه افلاطون ۶۸
- بازخوانی نظریه ارسطویی ۷۱
- دیدگاه سینوی ۷۲
- نگاه عرفانی به مسئله ۷۶

۷۷	۱. انسان روح در کالبد جهان
۷۹	۲. انسان چشم خداوند در عالم
۸۱	۳. غایت خلقت بودن انسان
۸۳	۴. واسطه فیض بودن انسان در عالم
۸۷	۵. انسان گین آفرینش
۹۰	فلسفه خلقت انسان در نگاه و حیاتی
۹۱	۱. انسان خلیفه خدا در زمین
۹۵	۲. انسان تجلی نامتکمّل قدرت الهی در زمین
۹۸	۳. انسان و معرفت الهی
۱۰۰	۴. آزمون انسان
۱۰۲	۵. انسان تجلی گاه جود و رحمت الهی
۱۰۴	۶. نقش عبودیت در خلقت انسان
۱۰۶	۷. تحلیل نقش عبادت در فلسفه خلقت
۱۰۷	الف) قلمرو تکالیف عبادی انسان
۱۱۹	ب) فلسفه عبادت در فرایند خلقت
۱۲۳	فصل سوم: به کجا می‌رویم و چگونه خواهیم بود
۱۲۳	۱. مرگ یا سرآغاز زندگی نوین
۱۲۸	۲. فرایند حیات برزخی انسان
۱۲۹	آشنایی با عالم برزخ
۱۳۳	قبر و برزخ
۱۴۰	مدت اقامت در برزخ
۱۴۴	۳. قیامت یا سرانجام فرایند تکامل انسان

۱۴۵.....شناخت قیامت و معاد.....

۱۴۹.....جسمانی بودن معاد.....

۱۵۷.....انسان و اقامتگاه ابدی.....

۱۷۱.....کتابنامه.....

www.ketab.ir

مقدمه ناشر

انسان به حسب جایگاه بنیادی که در کتاب تکوین و تشریح دارد، به عنوان اشرف مخلوقات الهی مطرح است و تمام هستی برای او خلق شده و مسخر او گردیده است تا زمینه رشد و تعالی برایش فراهم آید. به کمال نهایی خود که قُرب به خداست، نائل گردد.

تأمل و تفکر در حقیقت وجودی انسان و معرفت نفس به جهت آثار و نتایج بسیار مهم آن، مورد توصیه و تأکید آیین انسان‌ساز اسلام قرار گرفته. به گونه‌ای که تحقق معرفت نفس را ملازم معرفت ربّ معرفی کرده است، معرفت نفس به «أنفع المعارف» و شامل تمامی اطوار و شئونات وجودی انسان، اعم از مادی و معنوی، جسمانی و روحانی و دنیایی و آخرتی می‌شود.

اگر این معرفت جامع و کامل حاصل گردد، دنیا معبر، و آخرت دارالقرار خواهد بود و توجه به تمامی ابعاد وجودی انسان، او را از سقوط به ورطه افراط و تفریط حفظ خواهد کرد.

بر اساس آموزه‌های دین، چنانچه انسان بداند که مبدأ و منتهایش کجاست و در این میان وظیفه‌اش چیست و بدان عمل نماید، زندگی او دگرگون گشته و حیات طیبه نصیبش می‌شود.

ب □ فرایند وجودی انسان از آغاز تا انجام

کتاب حاضر با عنوان «فرایند وجودی انسان از آغاز تا انجام» یکی از آثار قلمی نویسنده و پژوهشگر ارجمند جناب حجت‌الاسلام والمسلمین محمد امین صادقی ارزگانی است که در آن تلاش شده تا فرایند وجودی انسان و زوایای آن از منظر دو تن از برجسته‌ترین حکمای عصر حاضر؛ یعنی امام خمینی (س) و علامه طباطبائی رحمتهما مورد مذاقه و واکاوی قرار بگیرد.

دو حکیمی که درباره حقیقت وجودی انسان و احوالات او آثار متعدده و متنوعی از خود به جا گذاشته‌اند.

مؤسسه تأییم و نشر آثار امام خمینی - دفتر قم، ضمن تقدیر از محقق ارجمند و نویسنده این اثر ارزشمند، را به همه علاقه‌مندان تقدیم می‌نماید.

مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)

دفتر قم

www.ketab.ir

مقدمه مؤلف

انسان‌شناسی ساحت‌های گسترده و متنوعی دارد، که یکی از آنها، شناخت فرایند وجودی انسان از آغاز تا انجام است.

این موضوع که یکی از مهم‌ترین و بنیادی‌ترین مسائل انسان‌شناختی است، آن‌گونه که بایسته تحقیق است، کمتر مورد بازپرسی قرار گرفته است.

از این‌رو در پژوهش حاضر تلاش گردیده که با تکیه بر دیدگاه دو حکیم بزرگ معاصر - حضرت امام خمینی (س) و علامه طباطبائی (ره) - که نو و بایسته‌ای صورت بگیرد؛ تا از این رهگذر از یک سو، آموزه‌های وحیانی و فلسفی در باب شناخت پیشینه و پسینه انسان بازخوانی و بازشناسی گردد.

و از سوی دیگر ره‌آورد فکری و معرفتی این دو حکیم معاصر که نشانی بدیل در معارف انسان‌شناسی دارند، مورد مذاقه و تبیین قرار بگیرد، و تشنگان وادی معرفت از اندیشه‌های فلسفی آنها بهره‌مند گردند.

در مسئله یاد شده، امام خمینی (س) و علامه طباطبائی (ره) نقطه نظرات درس‌آموزی دارند که طرح و تبیین آنها با رویکرد تطبیقی، برای همگان، به خصوص برای پژوهشگران در موضوع انسان‌شناسی، مفید و قابل استفاده خواهد بود.

نکته‌های عمیق و تحلیل‌های ژرف در آثار حضرت امام (س) در همه مسائل - از

جمله مبحث انسان‌شناختی - چون آفتاب در سپهر اندیشه‌ها می‌درخشد، ولی تبیین، باز پژوهشی و ارائه آن به صورت کتاب و مقاله علاوه بر جرعه‌نوشی از گفته‌های حکیمانه و یافته‌های عارفانه آن حکیم بزرگ و عارف سترگ، موجب می‌شود که یاد و خاطره آن عزیز سفر کرده که: «صد قافله دل همراه اوست»، زنده نگاه داشته شود.

بنده سال‌های متمادی توفیق تحقیق و پژوهش در اندیشه و افکار امام خمینی (س) را دانه‌ام. ده‌ها مقاله و کتاب در موضوعات مختلف اندیشه امام (س) از این قلم به چاپ رسیده است. کتب منتشره عبارتند از:

- ۱ - انسار کامل در نگاه امام خمینی (س) و عارفان مسلمان
 - ۲ - پیامبر اعظم در نگاه عرفانی امام خمینی (س)
 - ۳ - سیمای اهل بیت (ع) در عرفان امام خمینی (س)
 - ۴ - جلوه‌های قرآنی در نگاه امام خمینی (س)
 - ۵ - درسنامه عرفانی امام خمینی (س)
 - ۶ - جرعه‌های حکمت (بررسی تطبیقی حکمت امام خمینی (س) و سنایی غزنوی)
 - ۷ - انجام‌شناسی تطبیقی بر اساس حکمت ملا عارف و امام خمینی (س).
- در این اثر با عنوان «فرایند وجودی انسان از آغاز تا انجام» تلاش شده که نکته‌های عمیق و تحلیل‌های ژرف در آثار امام خمینی (س) را با نگرش تطبیقی با اندیشه‌های علامه طباطبائی (ع) در مقوله انسان‌شناسی ارائه نمایم.

محمد امین صادقی ارزگانی

اسفند ۱۳۹۴

ره آورد فلسفی و معرفتی دیگر صاحب نظران به عنوان مبانی یا مؤیدات یا شناخت گستره و پیشینه بحث مورد استفاده قرار گرفته است. گفتنی است که این پژوهش همان طور که از نامش پیدا است - در صدد طرح و بازشناسی فرایند وجودی انسان در سه نشئه: قبل از دنیا و در دنیا و بعد از دنیا است.

ولی شناخت ضرورت و اهمیت مسئله معرفت اجمالی نسبت به انسان، ویژگی و از امتیازات این پژوهش است که به عنوان سنگ نخست بحث، پیشاپیش به اختصار باید تبیین شود. از این رو در ابتدا باید به چند نکته اشاره گردد:

ضرورت و اهمیت بحث

شناخت سرآغاز و سرنوشت انسان و آنچه آدمی در میانه آن آغاز و انجام طی می کند، از مهم ترین مباحث انسان شناسی است. شناخت انسان و به تعبیر دقیق تر خودشناسی از یک سو جزء دغدغه های دیرین میان رده هر اندازه که دانش بشر افزون می گردد به ضرورت و اهمیت آن بهتر آگاه می شود.

و از سوی دیگر «معرفة النفس» در امور دینی به عنوان دروازه معرفت پروردگار خوانده شده که فرمود: «مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ عَرَفَ رَبَّهُ»^۱ از این رو هیچ معرفتی به اهمیت و ضرورت خودشناسی نیست، لذا امام باقر علیه السلام فرمود: «لَا مَعْرِفَةَ كَمَعْرِفَتِكَ بِنَفْسِكَ»^۲ چون انسان براساس شناخت و تفسیری که از خود و مساجات وجودی و امکانات معرفتی خود دارد به همان اندازه و میزان درباره جهان هستی و نسبت خود به آن می اندیشد، و از این معلوم می شود که پاسخ گویی به سؤال های اساسی درباره آغاز و انجام انسان، فلسفه حیات و راه کار دستیابی به سعادت ابدی، براساس شناخت درست انسان از خود امکان پذیر است.

۱. هر کس خود را شناخت، پروردگارش را شناخته است. (عمرالحکم و دررالکلم، ج ۲، ص ۱۶۴، ح ۳۰۱)

۲. بحارالانوار، ج ۷۵، ص ۱۶۵.